

Első megjelenés

E tanulmánnyal egy újabb rovatot indítunk útjára, amelyben egy-egy kiemelkedő szakdolgozat, OTDK-dolgozat részleteit közöljük, megjelenési lehetőséget kínálva a legfiatalabb kutató-generációnak. A rovatban közölt dolgozatok teljes terjedelmükben a jogforum.hu oldalon olvashatók.

URI-KOVÁCS MÁRTA

(II)legális? – A zeneletöltés Magyarországon

A zene már ósidők óta a mindennapjaink, és ezzel együtt kultúránk szerves részét képezi, felbecsülhetetlen értéket jelentve az egymást követő generációk számára. Történetében nagy a jelentősége a különféle hanghordozóknak és -lejátszóknak is, amik a mai napig fontos szerepet játszanak a zenének a nagyközönséghez való eljuttatásában. A fejlődés viszont magával hozta a szerzői jogok kérdését is. Amint lehetőség nyílt a hanghordozók másolására, megjelentek az illegális másolatok is, melyek terjesztése nyilvánvalóan sértette a művek alkotóinak jogait, anyagi károkat okozva nekik és a hanghordozók kiadóinak is.

A helyzetet csak súlyosbította a '80-as, '90-es években a számítógépek, az írható CD-k, a digitalizáció, majd az Internet és az mp3 tömeges elterjedése, és ezáltal az illegális zenemások számának rohamos növekedése. Ezek a zeneiparnak okozott dollármilliósi károk mellett oda vezettek, hogy megkérdőjeleződött a zeneipar jövője. A szerzők és a kiadóvállalatok ugyan harcba kezdtek az illegális másolatok visszaszorítása érdekében, de jelenleg ehhez a harchoz sem jogi, sem technológiai téren nem áll rendelkezésükre elég hatékony eszköz.

Az illegális internetes zeneletöltés többértéű probléma. Ered egyrészt a technikai fejlődésből, az

Internet és a fájlmegosztás népszerűsödéséből, másrészt abból, hogy a hanghordozók árai magasak, illetve abból, hogy a jogalkotók láthatóan képtelenek lépést tartani az Internet fejlődésével. Napjainkban az illegális zeneterjesztés egyik melegágya a fájlmegosztás. Ez az Internet eredeti funkcióinak egyike, de ma már inkább jellemző az illegális célokra való felhasználása, mint a jogszerű fájlcsere. A gyakorlat azt mutatja, hogy nagy része a fájlmegosztó hálózatokon elérhetővé tett fájlknak szerzői jog által védett zeneszámok és filmek másolata. Az illegális terjesztést segítik még az erre specializálódott weboldalak, a BitTorrent, az e-mail-es fájlcsere, és az azonnali üzenetküldésre alkalmas szoftverek is.

A nemzetközi szabályozás számos szerződés, egyezmény és irányelv, illetve felügyelő, szerzői jogokat védő szervezet segítségével igyekszik minél hatékonyabban harcolni az illegális másolás és terjesztés visszaszorításáért. De problémás az is, hogy a bírások sem egységes a különböző ügyek elbírálását illetően, így akad példa arra is, hogy a hasonló ügyekben egymással ellentétes döntések születtek. Ezek is azt igazolják, hogy a jogi szabályozás nincs felkészülve az illegális zeneterjesztés kérdésének egyértelmű és hatékony kezelésére.

Napjainkra az illegális zeneletöltés és terjesztés problémája Magyarországon is általános jelenséggé vált. A számítógép és az Internet itt

is egyre inkább a mindennapok részévé válik, a lemezzipar bevételei pedig egyre csökkennek. Hazánk a szerzői jogi szabályozás terén mindig is az élvonalba tartozott, szerzői jogokat védő szervezeteink szorosan együttműködnek a külföldi társszervezetekkel, tagjai vagyunk minden fontosabb nemzetközi szervezetnek és egyezménynek. De ez sem jelenti azt, hogy itt ne jelenjenek meg azok a hiányosságok, melyek a nemzetközi szabályozásban megjelennek. A magyar jogi szabályozás fontos jellemzője azonban, hogy jelenleg a feltöltés az, ami egyértelműen illegálisnak minősíthető. Ezzel szemben a letöltés legális, bizonyos megkötésekkel.

A letöltők ellen indított perek idejét akkor látják elérkezettnek és jogosnak a szakemberek, ha már Magyarországon is lesznek széles kínálatot biztosító legális zeneáruházak, amik megfelelő és jogszerű alternatívát jelenthetnek a mai illegális letöltésekre.

Nemzetközi szinten egyre népszerűbbek az online zeneáruházak, de Magyarországon még eléggé gyerekcipőben jár ezek használata.

Mint az a fentiekből is kiderült, a zeneiparra és a lemezadásokra az egyik legnagyobb veszélyt manapság az aktívan internetező fiatalok jelentik. A lemezadások jelentős részét a könnyűzenei előadók albumainak értékesítése adja, napról napra egyre több

A Budapesti Gazdaság Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Karán 2006 novemberében végzett kutatás célja az volt, hogy ismertesse a magyar fiatalok viszonyulását az illegális zeneletöltés problematikájához, valamint egyéb kapcsolódó kérdésekhez, mint internetezés és zenék beszerzése.

A szerző Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Karán 2007 januárjában végzett Médiamedzsment szakirányon.

előadó és együttes bukkan fel a zenepiacon, hatalmas méretűre kiszélesítve a fogyasztóknak kínált zenei repertoárt. Ugyanakkor a fiatalok többsége szerint a lemezkiadók által kínált eredeti albumok ára túlságosan magas, ami azt is eredményezi, hogy inkább folyamodnak az illegális forrásokhoz, mint a bolti vásárláshoz. Viszont ha a lemezadások alacsonyak, nem is lehet mód a CD-k árainak csökkentésére.

Az online legálisan működő zeneáruházak elsősorban azért jelentek meg, hogy a zeneipar így pótolhassa a lemezadásokból származó bevételeket, illetve a fiatalok igényeihez is próbálnak igazodni az Internet adta lehetősége kihasználásával. De valószínűleg messze még az az idő, amikor az internetes letöltések terén a legális, bár fizetős szolgáltatások képesek lesznek kiszorítani az illegális zenei fájlcserekre alkalmas, ingyenes fájlmegosztó programokat, weboldalatokat.

A Budapesti Gazdaság Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Karán 2006 novemberében végzett kutatás célja az volt, hogy ismertesse a magyar fiatalok viszonyulását az illegális zeneletöltés problematikájához, valamint egyéb kapcsolódó kérdésekhez, mint internetezés és zenék beszerzése. A kutatás nem reprezentatív, alapsokasága az internetező fiatalok csoportja. A mintába kerülő 150 fő kiválasztása véletlen kiválasztással történt a főiskolán, így a válaszadók életkora behatárolódott 18 és 23 év közé, mely az alapsokaságot nem fedi teljes mértékben. A felmérés alapjául szolgáló kérdőíveket személyes megkérdezés során töltötték ki a válaszadók. A kérdőívben 4 fő kérdéskör szerepelt: demográfiai, internetezési szokásokkal kapcsolatos, zenebeszerzésre vonatkozó és zeneletöltéssel foglalkozó kérdések.

A kérdések, egy kivételével, zárt formájúak voltak, előre kódolt válaszokkal. Általános tapasztalat, hogy a megkérdezettek szívesebben válaszolnak ilyen típusú kérdésekre. Az egyetlen kivétel egy nyitott kérdés volt. Ekkor azért esett a választás erre a kérdésformára, mert kifejezetten a megkérdezettek saját gondolataira helyeződött a hangsúly.

A megkérdezett 150 főből 104 nő és 46 férfi volt. Az életkort tekintve a kitöltők 18 és 23 év közöttiek voltak, ezek közül is a legtöbben a 20 évesek voltak, számuk a teljes minta 34%-át tette ki. Az átlag életkor az egész mintát tekintve 20 évre jött ki.

Az internetezési intenzitással kapcsolatos kérdésre adott válaszok alapján elmondható, hogy a túlnyomó többség, a kérdezettek 92%-a napi

rendszerességgel használja az Internetet, és a maradék 8% pedig mind a heti rendszerességet jelölte. Ez világosan tükrözi, hogy a fiatalok életének ténylegesen szerves részévé vált az Internet napjainkra. A legtöbben otthonukban használják leggyakrabban az Internetet. Itt is hasonlóak a megosztási arányok, mint az intenzitási kérdésnél, mindössze 9,33%, azaz

14 fő válaszolta azt, hogy leggyakrabban az iskolában internetezik, 136 főnél otthonuk volt a legpreferáltabb hely. Érdekeség, hogy a 14 iskolát megjelölő főből mindössze 1 férfi volt. Az, hogy a férfiak majdnem 100%-a válaszolta azt, hogy otthon internetezik a legtöbbit, azt is igazolni látszik, hogy jelenleg még ők jobban

érdeklődnek az Internet iránt, mint nő társaik, az otthoni szabadidejüket is szívesen a gép előtt töltve.

A kérdőív egyik legszimplább, ugyanakkor talán annál többet eláruló kérdése az eredeti CD-vásárlásra vonatkozott. A válaszadók 59%-a jelölte be azt, hogy nem szokott eredeti CD-t vásárolni. Ráadásul az a 41%, aki azt válaszolta, hogy szokott eredeti CD-t vásárolni, sem tartozik éppen a zeneboltok törzsvásárlói közé. Bevallásuk szerint évente átlagosan 1-2 CD-t vásárolnak. A megkérdezettek mindössze valamivel több mint 1%-a válaszolta azt, hogy kizárólag eredeti CD-t vásárol, ez csupán 2 főt jelent a 150-ből! Mindkét fő nő volt, s bár nagyon alacsony számról beszélünk, talán mégis azt sugallja, hogy a nők azok, akik jobban hajlanak a legális megoldások felé.

Ezzel szemben 56% azzal indokolta, hogy más forrásból is szerez be zenét, hogy az eredeti CD-k túl drágák, valamint 53,33% indoklásában szerepel a gyorsaság és kényelem, amit az Internet biztosít. A leggyakoribb beszerzési módnak, mondhatni természetesen, a letöltés bizonyult 58%-kal, ezt követte azon válaszadók csoportja, akik a másolást/másoltatást tartják fő beszerzési forrásuknak. Utóbbiak aránya 38% volt. Itt érdekes lehet a nők és

férfiak összehasonlítása, az ugyanis lényeges különbségeket mutat. Míg a férfiaknál 1:4 a CD-másolás és a letöltések aránya, addig ez az arány a nőknél 1:1. Ebből arra lehet következtetni, hogy a férfiak jóval önállóbbak, és nagyobb ismeretekkel rendelkeznek számítástechnikai téren ahhoz, hogy letöltéseiket, így zenebeszerzésüket maguk intézzék, míg bár a nőknél is hajszálnyival ugyan, de a

letöltések oldalára billen a mérleg, messze nem mondható el, hogy a letöltés lenne az abszolút favorit beszerzési forrás. Ugyanakkor a kiegyenlítetttség azt is mutathatja, hogy egyre növekvőben van azon nők száma is, akik a pusztán Internet-használat mellett a letöltés módjaival is ismerkednek.

A két legjellemzőbb beszerzési mód mellett érdemes szót ejteni a kalózkidványok vásárlásáról is. Míg a különböző hivatalos források a kalózkidványok értékesítésének jelentős mértékéről szólnak, a 150 megkérdezettből csupán 1 fő válaszolta azt, hogy főként kalózkidványt vásárol. Ez erősen azt látszik alátámasztani, hogy a fiatalok körében mára a kalóz CD-k helyét átvette az internetes letöltés, illetve a házilag másolt/másoltatott CD-k használata.

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e zenét letölteni, 80% válaszolta azt, hogy igen, és ebből 46,67% vallja azt, hogy főként így szerez be zenét, 33,3% pedig alkalmanként tölt le. A más forrást használók, és ezáltal nemleges választ adók mintegy 20%-ának érdekessége, hogy a 30 főből mindössze 2 a férfiak száma. Ez is annak a jeleként tudható be, hogy a nők egyelőre jobban idegenkedhetnek az Internet ilyen mélységeibe menő használatától, és inkább maradnak a másolás/másoltatás lehetőségénél, ha zenebeszerzésről van szó.

Azon válaszadók, akik szoktak letölteni zenét (120 fő), válaszukat elsősorban azzal indokolták, hogy drágák az eredeti CD-k. Ez megegyezik az egyéb zenebeszerzési források használatánál is adott indokok leggyakoribbjával. Ezen indokot szorosan követi az, hogy a letöltőnek csupán 1-2 számra volna szüksége, nem a teljes albumra. Előbbit a 120 fő 53,33%-a jelölte meg, utóbbit pedig 51,67%. Viszont e kérdésnél még egy harmadik jellemző válasz is megjelenik: a más beszerzési forrás indoklásánál már szereplő kényelmesség, gyorsaság itt is visszaköszön, melyet a letöltők 25%-a tartott lényeges tényezőnek. S bár sokan úgy

gondolják, hogy a letöltések hasznosak is lehetnek, mivel ezáltal a fogyasztók meg tudják ismerni az albumok tartalmát, és dönteni tudnak a későbbi vásárlás mellett, a letöltők csupán 3,3%-a említette meg okként a számok

megismerésének lehetőségét. Ez 4 főt jelent a 120-ból, ami elhanyagolható aránynak tűnik. A letöltött számok mennyiségére vonatkozó kérdésnél mind a négy válaszlehetőségre jelentős mennyiségű jelölés esett, de még így is kiemelkedik 2 kategória: a 15 és 100 közötti valamint a 300 feletti zeneszám-letöltés. Előbbit 34,17%, utóbbit 36,67% jelölte. Ezek mellett a 100 és 300 közötti

A válaszadók 59%-a jelölte be azt, hogy nem szokott eredeti CD-t vásárolni. Ráadásul az a 41%, aki azt válaszolta, hogy szokott eredeti CD-t vásárolni, évente átlagosan legfeljebb 1-2 CD-t vásárol. A megkérdezettek mindössze valamivel több mint 1%-a válaszolta azt, hogy kizárólag eredeti CD-t vásárol, ez csupán 2 főt jelent a 150-ből.

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e zenét letölteni, 80% válaszolta azt, hogy igen, és ebből 46,67% vallja azt, hogy főként így szerez be zenét, 33,3% pedig alkalmanként tölt le.

értékre mintegy 20% „voksolt”, a 15 szám letöltésénél kevesebbet bevallók aránya pedig 10% körüli. A 100 számnál kevesebbet letöltők körébe tartozókat még ténylegesen tekinthetjük alkalmi letöltőnek, hiszen ha azzal számolunk, hogy egy CD átlagosan 10-15 számot tartalmaz, akkor ez annyit jelent, hogy a letöltők mindössze maximum 7-8 albumnyi zenét tölthettek le. Ezzel szemben a 100 feletti nagyságrendben letöltők, pláne a 300 feletti már jelentősebb károkat is okozhatnak a zeneiparnak. 300 zeneszám is már legalább

20-25 CD-nyi hanganyagot jelent egy főre nézve, amit ha „átszámítanánk”, bolti árban több tízezres (ha nem nagyobb) összeget kapnánk. Legalább ennyi bevételkiesést okoz csupán egy rendszeres letöltő. De nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a 300-as érték nem egy felső határ. A határ a csillagos ég, a zeneiparnak okozott károk esetében is.

A letöltött számok mennyisége és a nemek közötti kapcsolat szempontjából megjegyzendő, hogy a nők a leginkább a 15 és 100 közötti letöltés-szám volt jellemző, a férfiaknál a leggyakoribb válasz a 300 feletti zeneszám-letöltés volt, itt is igazolva a férfiak nagyobb aktivitását a letöltés terén.

A letöltési lehetőségekre vonatkozó kérdések között párhuzam vonható a tekintetben, hogy mi a sorrend a letöltési módok között az ismertség és a használat terén. Mindkét kérdésnél a legtöbben bejelölték a fájlmegosztó programokat, ismertség tekintetében és általános letöltési módként is 83% körüli „voksot” gyűjtött be ez a letöltési mód. A második helyen követik a fájlmegosztókat az illegális weboldalak – szintén mindkét kérdés esetében –, jelentős, de a fájlmegosztóhoz képest jóval alacsonyabb részesedésekkel (44% és 25,83%). Majd a harmadik helyen következnek a fizetős zeneáruházak. Viszont itt lényeges a különbség a két kérdésnél kapott válaszok arányában. Míg a válaszadók több mint 30%-a megjelölte a zeneáruházakat, mint ismert letöltési lehetőséget, csupán a letöltők 1,67%-a, azaz 2 fő állította azt, hogy általában ezt a letöltési módot alkalmazza! Ez elég hűen ábrázolja azt a helyzetet, hogy bár ismert a zeneáruházak létezése, használatuk elterjedése Magyarországon még egyáltalán nem jellemző.

Arra a kérdésre, hogy használtak-e már fájlmegosztó programot, 72% válaszolt igennel. Annak tükrében, hogy körülbelül 83% válaszolta korábban azt, hogy ismeri a fájlmegosztást, mint letöltési lehetőséget, ez a 72% azt is jelenti, hogy a fájlmegosztók ismerőinek több mint

87%-a nem csupán ismeri a lehetőséget, hanem ki is próbálta már! Az online zeneáruházak esetében már merőben más, mondhatni fordított a helyzet. Több mint 90%-a a kitöltőknek

azt válaszolta, hogy még nem töltött le soha zenét pénzért online zeneáruházból. Csak 9,3% tartozik azok közé, akik már e lehetőséget is kipróbálták. Ez konkrétan 14 fő, melyből 9 nő, és 5 férfi, kicsit azt sugallva ezzel is, hogy a nők előbb hajlanak a legális utak követésére.

A zene le- és feltöltés jogszerűségével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok esetében nagyjából megegyezett a „jogszerű” és „jogszerűtlen” válaszok aránya. Mindkét esetben 60% felett (66% és 62,67%) volt azok száma, akik e tevékenységeket jogszerűtlennek minősítették, míg jogszerűnek vélte őket a megkérdezettek körülbelül 35%-a (34% és 37,33%). Ezen belül is a válaszadók majd' 53%-a vélte úgy, hogy mindkét tevékenység jogszerűtlen, illetve 24% gondolta, hogy mindkettő jogszerű. Voltak olyanok is, akik szerint csupán az egyik tevékenység minősíthető jogszerűnek, de itt is megoszlottak a vélemények arról, hogy melyik: 10% szerint a letöltés jogszerű, 13,3% szerint viszont csak a feltöltés. Ez a megosztottság jellemzi, hogy Magyarországon a fiatalok mennyire eltérő információkkal és tudásbázissal rendelkeznek a le- és feltöltés jogi vonatásaival kapcsolatban. Annak a vélekedésnek, miszerint mindkét tevékenység jogszerűtlen, azért is lehet ilyen magas az aránya, mert külföldön egyre inkább ez a jellemző elbírálás, és a médiából is sokkal több információt szerezhetünk a téma külföldi megítélését illetően, innen pedig általánosíthatnak a fiatalok, mondván, „biztos akkor nálunk is így van”.

114-en a 150 főből úgy gondolták, hogy legalább az egyik tevékenység a zene letöltése és feltöltése közül jogszerűtlen. Ez 76%-ot eredményez. Ugyanakkor 82% volt azon a véleményen, hogy a zeneletöltés okoz károkat. Joggal feltételezhetnénk, hogy ami jogszerűtlennek minősített cselekvés, az károkat is okoz valakinek, és pontosan ezért jogszerűtlen. A kutatás szerint szép számmal vannak olyanok, akik számára ez a kérdés sem tisztázott eléggé.

Arra a kérdésre, hogy kiknek okoz károkat a letöltés, az előző kérdésre igennel válaszolók, tehát 123 fő válaszait vizsgálva a következő következtetéseket lehet levonni: csupán 6-an

nem írtak semmit, a többiek válaszaiból pedig az tűnik ki, hogy a legkézenfekvőbb „megoldásnak” a kiadók és az előadók bizonyulnak: előbbi 62,6%, utóbbit pedig 60,16% jelölte meg. Ennél lényegesen kevesebben gondoltak a szerzőkre, és a CD-kezt forgalmazó üzletekre, mindössze 12% körül volt e zenepiaci szereplők említésének mértéke, ráadásul a valamivel alacsonyabb a szerzőké volt. Ezek szerint a megkérdezettek többsége bele se gondol abba, hogy az előadó önmagában még nem feltétlenül elegendő egy zeneszám megszületéséhez.

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy visszariasztaná-e a megkérdezetteket a letöltéstől, ha tudnák, hogy szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel sújthatják őket. 58,6% válaszolt valamilyen formában igennel, és 41,4% nemmel. Tehát a többségre visszatartó erőként hatna elvileg a súlyos büntetések kilátásba helyezése. Ugyanakkor az igen válaszok 2 kategóriára bomlanak. Azok, akik azt mondták, hogy többet nem is töltenének le, 19,3%-kal képviseltetik magukat, míg több mint 39% válaszolta azt, hogy majd óvatosabb lesz. Ez a válasz részben azért azt is sejteti, hogy bár elgondolkoztatja a büntetés lehetősége a válaszadókat, igazából talán nem is ijednek meg attól, hogy ők is a büntetettek közé kerülhetnek. A nemleges választ adók többsége (26,67%) mondta azt, hogy nem hinné, hogy rajtakapnák, 14,67% pedig azon az állásponton volt, hogy nem is érdekli őket a büntetés lehetősége. A nem visszariadókat nagy számát az is generálhatja, hogy mint azt korábbi kérdések is alátámasztották, hazánkban a fiatalok többsége valószínűleg nem rendelkezik elegendő információval a témával kapcsolatban, valamint nincs is visszaretentő gyakorlati példa előttük még Magyarországról, ami valószínűbbé, testközelebbé tenné számukra a problémát és a büntetés komolyságát, alkalmat adva nekik arra, hogy esetleg komolyabban átgondolják a helyzetüket, és tetteik esetleges következményeit.

A kutatásból is látható, hogy a zeneipar által folytatott harc az illegális másolás és terjesztés visszaszorításáért inkább kevesebb, mint több sikerrel járt eddig. De az biztos, hogy minden tőlük tehető igyekeznek megtenni, hogy megóvják a szerzők és a kiadók érdekeit, hiszen ez nem pusztán személyes vagy éppen gazdasági érdek. Valójában az egész társadalom érdeke lenne, hogy ne lehetetlenítsük el az alkotók tevékenységét, és megadjuk továbbra is a lehetőséget a művészeknek, hogy a kultúra e területén továbbra is olyan értékeket teremthessenek, mely hasznos és élvezetes lehet az elkövetkező nemzedékek számára is.

A zene le- és feltöltés jogszerűségével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok esetén nagyjából megegyezett a „jogszerű” és „jogszerűtlen” válaszok aránya. Mindkét esetben 60% felett volt azok száma, akik e tevékenységeket jogszerűtlennek minősítették, míg jogszerűnek vélte őket a megkérdezettek körülbelül 35%-a.

Az utolsó kérdés arra vonatkozott, hogy visszariasztaná-e a megkérdezetteket a letöltéstől, ha tudnák, hogy szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel sújthatják őket. 58,6% válaszolt valamilyen formában igennel, és 41,4% nemmel.